

Kulturdepartementet 103 33 Stockholm
ku.remissvar@regeringskansliet.se

Remissvar

Gestaltad livsmiljö - en ny politik för arkitektur, form och design (SOU 2015:88)

Detta remissvar lämnas av Dalarnas Arkitekturråd, ett nätverk som bildades efter beslutet om Framtidsformer 1998 och består av personer engagerade i arkitektur- och formgivningfrågor knutna till länsstyrelsen, kommuner, museer, arkitekturföretag, byggindustrin, kultursektorn mm. i länet.

Inledning

Arkitekturrådet anser det viktig och positivt att betänkandet lyfte fram statens förnyelse av sin politik för arkitektur, form och design på ett brett och vidsynt sätt. Satsningen rör både livsmiljön, samhällsbyggandet och näringslivets utveckling. Vi delar uppfattningen att en förnyad politik för arkitektur form och design ska bygga på helhetssyn, hållbarhet, kvalitetstänkande, samverkan, dialog, demokrati, förebildlighet och kunskapsutveckling. Ambitionerna måste samverka med ett stort antal andra politikområden och integreras i samhällsbyggandets olika nivåer. Detta är en bra utgångspunkt för en förnyad politik.

Nya nationella mål

Arkitekturrådet tillstyrker de föreslagna målen och att områdets inflytande över samhällsutvecklingen inom ett stort antal politikområden ska stärkas och bidra till en hållbar och väl gestaltad livsmiljö. Helhetssyn, demokratiska processer, förebildlighet och bred kunskapsutveckling inom gestaltad livsmiljö är utomordentligt viktigt för att kvaliteter inom arkitektur, form och design långsiktigt ska slå rot och växa vidare i samhället. Samtidigt konstaterar Arkitekturrådet att målen är för övergripande för att kunna vara direkt styrande och operativa. I det fortsatta arbetet för att genomföra den nya politiken behöver målen preciseras, förtydligas och göras mer uppföljningsbara. Ansvaret för detta arbete bör ligga på berörda myndigheter på nationell, regional och lokal nivå.

I det fortsatta arbetet bör bland annat lyftas fram hur den redan gestaltade livsmiljön och det historiska arvet kan vara en förutsättning och utgångspunkt för hur hållbara och nydanande livsmiljöer gestaltas.

Ingen ombildning av Arkdes till Myndigheten för Gestaltad livsmiljö

Arkitekturrådet anser inte att Arkdes ska ombildas till en ny myndighet. Arkdes bör istället få en utvecklad instruktion med inriktning på att spegla och visa upp kvaliteter och nydanande hållbara insatser inom arkitektur, form och design. Arkdes bör vara en mötesplats och stödja utställningsverksamhet och andra pedagogiska och debatterande aktiviteter. Arkdes bör få uppdrag att utveckla och stödja regionala mötesplatser och samarbeta med regionala noder och museer. Verksamhet bör på ett pedagogiskt sätt spegla utveckling inom gestaltad livsmiljö för allmänheten och professionella och ideella aktörer.

Arkitekturrådet anser att den centrala myndighetsuppgiften för att genomföra den nya politiken för arkitektur, form och design ska föras till Boverket. Uppgiften innebär att ansvara för att föra ut, vägleda och följa upp hur politiken får genomslag i landet. Boverket bör få huvudansvar för att på nationell nivå göra målen operativa och uppföljningsbara. Boverket ska samarbeta och samverka med berörda statliga verk och Arkdes i detta arbete. Boverket bör få ett uttalat uppdrag att samarbeta med och stödja regionala nätverk, länsstyrelser, regioner/landsting och kommuner. Inriktningen ska vara att sprida kunskap om gestaltad livsmiljö, visa och utveckla arbetsmetoder för att anpassa målen till regional och kommunal nivå och lyfta fram framgångsfaktorer som bidrar till att arbetet med byggnadskonst, arkitektur, form och design stärks och inte underställs kortsiktiga överväganden.

Riksarkitekt till Boverket - inte till Statens fastighetsverk

Arkitekturrådet tillstyrker att befattningen riksarkitekt skapas, men den ska föras till Boverket och inte till Statens fastighetsverk. Riksarkitekten ska ha ett särskilt ansvar för att utveckla samverkan kring arkitektonisk kvalitet i gestaltad livsmiljö och projektleda Boverkets breda uppgifter inom stadsutveckling, gestaltning och byggnadskonst. Riksarkitekten kommer på så sätt personifiera statens ambitionerna med arkitektoniska kvaliteter och behöver ett brett nätverk för att nå ut och följa upp dessa ambitioner. Riksarkitekten bör få en uttalad uppgift att samverka med Statens Fastighetsverk och statliga myndigheter som agerar byggherrar. Riksarkitekten ska vara med och utveckla kontakten med regionala nätverk och noder för att stödja och inspirera till initiativ i olika delar av landet.

Länsstyrelsen viktig roll för gestaltad livsmiljö

Arkitekturrådet anser att länsstyrelsen, med sin breda, sektorsövergripande och sammanhållande uppgift att föra ut, ge råd och följa upp nationella mål, är en viktig part i utvecklingen av en väl gestaltad livsmiljö. En del i detta är att anpassa målen till regionala förhållanden. Länsstyrelsen har goda och utvecklade kontakter i länet inom samhällsplanering, byggande, bostadsmarknad, kulturmiljö, näringsliv mm, vilket ger bra förutsättningar att medverka i regionala nätverk och noder för att utveckla arkitektur, form och design. En del i detta är att länsstyrelsens kompetens inom området bör följas upp och förstärkas. Länsarkitektens roll är central i detta arbete och hen bör ha bred kompetens inom samhällsbyggandet och erfarenhet från forskning och utveckling inom arkitekturområdet är en fördel. Länsstyrelseinstruktionen bör ses över och kompletteras med att länsstyrelsen ska verka för att nationella mål för arkitektur, form och design uppnås genom att den gestaltade livsmiljön beaktas inom länsstyrelsens arbete med bland annat hållbar samhällsplanering och boende, kulturmiljö och regional tillväxt.

Helhetssyn på offentliga miljöer

Trots att betänkandet har en bred och vid syn på hur staten kan stärka arkitektur, form och design, så räcker inte detta. Gestaltningen av vår livsmiljön utvecklas i kommuner, i lokala samhällen och på enskilda fastigheter. En stor utmaning är hur ambitionerna ska nå ut till enskilda företag, enskilda byggherrar och beslutsfattare och enskilda arkitekter, formgivare, designer. Påverkan och styrning av ambitionerna behöver ske på flera nivåer i samhället. Hur effektiv denna flernivåsåsatsning blir kommer vara avgörande för hur den nya politiken når ut och bidrar till en hållbar utveckling. På regional nivå bör länsstyrelser - statens representant, regionen - regionalt utvecklingsansvar, landsting - bred kulturverksamhet, högskolor - utbildning och forskning och kommuner - lokalt utvecklingsansvar, få uttalade ansvar och resurser för att föra ut och samverka i att följa upp insatser för Gestaltad livsmiljö. Detta behöver uppmärksammas i större utsträckning i beredningen av den nya politiken, än vad betänkandet visar.

- gestaltning, form, design

Ansvar för gestaltning av allmänna platser och offentliga miljöer bör ligga på byggherrar och förvaltare från de olika nivåerna. Synen och förväntningarna på den gestaltade livsmiljön behöver utvecklas av staten, landsting/region, kommun och enskilda byggherrar på ett samordnat sätt. Ansvaret för denna samordning bör klargöras i den nya politiken.

Regionala nätverk och noder för arkitektur-form-design

Arkitekturrådet föreslår att regeringen i utvecklingen av politiken för gestaltad livsmiljö bekräftar behovet av och stödjer att det bildas regionala noder och nätverk för driva på och samordna initiativ, engagemang och kompetensutveckling i frågor om arkitektur, form och design. På den regionala nivån ser Rådet att det finns fördelar med att hålla samman de tre delarna i politiken. Även om marknadsförutsättningarna för arkitektarbete många gånger skiljer sig från arbete med design och formgivning, finns behov av att arkitekter, konstnärer, formgivare och designer dela med sig av sin kompetens, erfarenhet och behov i de regionala nätverken.

Som exempel kan vi nämna att Dalarnas Arkitekturråd består av arkitekter, formgivare, ingenjörer, designer, antikvarie med flera. Insatserna för Rådet kan handla om att delta i diskussioner om goda exempel, arrangera arkitekturmöten, dela ut priser, samverka med Byggdialog Dalarna (länets byggsektor), länsstyrelsen, landstinget och regionen samt verka för kompetensutveckling, delaktighet och bättre offentlig upphandling.

Fond för stöd till utvecklingsinsatser inom arkitektur, form och design

Arkitekturrådet delar betänkandet förslag om att utreda hur en fond för utvecklingsinsatser för arkitektur, form och design ska byggas upp. Fonden bör kunna stödja regionala och lokala initiativ som stärker tillväxten och bidrar till utveckling av gestaltad livsmiljö.

Samverkan med Plattformen för hållbar stadsutveckling

Arkitekturrådet delar betänkandets bedömning att de erfarenheter som Delegationen för hållbara städer presenterat i sin analys av hinder för en långsiktig hållbar omställning av städer, bör tas tillvara och att Boverket och riksarkitekten ska fortsätta att samverka med de myndigheter som har uppgifter att utveckla Plattformen för hållbar stadsutveckling.

Statliga myndigheters ansvar för att ta fram särskilda program för arkitektur, form och design

Arkitekturrådet stödjer förslaget att berörda statliga myndigheter ska ta fram program för sitt arbete med arkitektur, form och design. Flera myndigheter tog fram arkitekturprogram i

samband med att proportionen Framtidsformer presenterades. Erfarenheter från arbetet med dessa program bör tas tillvara i det nya programarbetet.

Kommuner och regioner ska stimuleras att ta fram program för arkitektur, form och design

Det är väsentligt att betänkandets förslag genomförs om att myndigheter ger vägledning och stöd till arbetet med regionala och kommunala program för arkitektur, form och design. Denna process kan få stor betydelse för hur de nya målen får genomslag i arbetet på olika nivåer i olika delar av landet. Regionala nätverk, länsstyrelsen, landsting/regioner och kommuner bör samverka i arbetet. Länsstyrelsen bör ges en särskilt uppgift att följa upp programarbetet och implementeringen av de nya målen i länet.

Ambitionen är att detta programarbete i kombination med tillgång till kompetensutveckling kommer att stödja utvecklingen av kreativa dialoger mellan offentligt anställda kommunarkitekter och byggherrar och deras arkitekter som leder vidare till det som den nya politikens syftar till - en mer hållbar gestaltad livsmiljö.

Arkitektur, form och design i de regionala kulturplanerna och kultursamverkansmodellen

Arkitekturrådet delar betänkandets bedömning att vissa stadsbidrag till regional kulturverksamhet ska kunna främja arkitektur, form och design. I sin kulturplan lyfter Landstinget Dalarna fram arkitektur, form och design som ett särskilt kulturområde. Det är viktigt att underlätta att dessa frågor förs in i kultursamverkansmodellen och att man med ökade stadsbidrag kan medverka till att målen för gestaltad livsmiljö får ett bredare genomslag i kulturpolitiken.

Införande av wild card-system

Arkitekturrådet tillstyrker förslaget med ett statligt stöd till systemet med *wild-card* med syfte att öka mångfalden och stimulera arkitekt- och designbranchen genom att ge utövare i etableringsfasen en större chans att delta i upphandlingar, tävlingar och innovationsprocesser. Det är väsentligt att på olika sätt stödja och underlätta unga företagares entre på arbetsmarknaden som kan bidra med kreativitet, nytänkande och fokus på innovationer.

Insatser för ökad kvalitet och höjd kompetens

Arkitekturrådet delar till stor del den problembeskrivning om offentlig upphandling av arkitektur, form och design som presenteras i betänkandet. Bristen på dialog och bristen på kunskap om tolkning av regler är besvärande. Kunskap om upphandlingsprocesser

- gestaltning, form, design

behöver förbättras på flera olika nivåer. Nya upphandlingsformer behöver utvecklas för att underlätta kvalitet i den offentliga upphandlingen av gestaltningstjänster. Boverket och Upphandlingsmyndigheten bör samverka och bland annat stödja regionala dialoger, erfarenhetsuppföljning och kompetensutveckling inom offentlig upphandling - en upphandling som i större utsträckning ska stärka kvalitén i arkitektur, form och design och tar tillvara branschernas kompetens och förmåga att åstadkomma långsiktiga och hållbara lösningar.

Utvidgad kunskap inom grundutbildning och fortbildning

Arkitekturrådet delar bedömningen att det är betydelsefullt att man i grundutbildningen inom arkitektur, form och design får insikt i holistiska tvärvetenskapliga perspektiv och kunskap som ger förutsättningar att arbeta utifrån perspektivet gestaltad livsmiljö. Denna kunskap behöver också göras tillgänglig i fortbildning och kompetensutveckling av personer som är verksamma som arkitekter, formgivare och designer eller som söker sig till dessa områden. Regionala högskolor har en viktig roll att engagera sig i regionala noder och nätverk som samlar och inspirerar arbetet med gestaltad livsmiljö.

Behov av fördjupad analys av gällande bestämmelser

Arkitekturrådet delar betänkandets bedömning att det inte är angeläget att skyndsamt ändra innehållet i PBL, MB med flera lagar, för att få genomslag för nya mål för arkitektur, form och design. Boverket bör emellertid få i uppdrag att följa upp hur de nya målen implementeras och i samråd med bland annat trafikverket, naturvårdsverket, riksantikvarieämbetet, statens konstråd, länsstyrelser och SKL redovisa om det uppstår behov av översyn av lagstiftningen.

Lars Ingelström
Senior arkitekt
Dalarnas Arkitekturråd
070 5589959

Arne Ludvigsson
Stadsarkitekt Borlänge kommun
Dalarnas Arkitekturråd
070 5480280